EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 25.1.2018.
COM(2018) 40 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI UN EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI

par to, kā tiek īstenots Komisijas 2013. gada 11. jūnija Ieteikums par kopējiem principiem attiecībā uz dalībvalstu aizlieguma un atlīdzināšanas kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismiem saistībā ar Savienības tiesību aktos paredzēto tiesību pārkāpumiem (2013/396/ES)

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI UN EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI

par to, kā tiek īstenots Komisijas 2013. gada 11. jūnija Ieteikums par kopējiem principiem attiecībā uz dalībvalstu aizlieguma un atlīdzināšanas kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismiem saistībā ar Savienības tiesību aktos paredzēto tiesību pārkāpumiem (2013/396/ES)

1. IEVADS

Komisija ir risinājusi kolektīvās tiesiskās aizsardzības (*collective redress*) jautājumus gandrīz 20 gadus, sākumā īpaši koncentrējoties uz patērētāju tiesību aizsardzību un konkurences politiku.[1] Pamatojoties uz plašāku horizontālu pieeju, Komisija 2013. gada 11. jūnijā pieņēma Ieteikumu par kopējiem principiem attiecībā uz dalībvalstu aizlieguma un atlīdzināšanas kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismiem saistībā ar Savienības tiesību aktos paredzēto tiesību pārkāpumiem (turpmāk "Ieteikums")[2]. Ieteikumā ir noteikti principi, kas būtu piemērojami Savienības tiesību aktos paredzēto tiesību pārkāpumu gadījumā visās politikas jomās un attiecībā uz aizlieguma (*injunctive*) un atlīdzināšanas (*compensatory*) tiesiskajiem līdzekļiem. Saskaņā ar Ieteikumu visās dalībvalstīs būtu jābūt valsts līmeņa kolektīvās tiesiskās aizsardzības sistēmām, kurās ievēroti vieni un tie paši pamatprincipi visā Savienībā, ņemot vērā dalībvalstu tiesiskās tradīcijas un īstenojot drošības pasākumus pret iespējamu ļaunprātīgu izmantošanu. Tajā pašā laikā, ņemot vērā ar kolektīvo tiesvedību saistītos riskus, Ieteikumā noteikto principu mērķis ir panākt arī atbilstošu līdzsvaru starp mērķi nodrošināt pienācīgu tiesu iestāžu pieejamību un vajadzību ar atbilstīgu drošības pasākumu palīdzību novērst ļaunprātīgu izmantošanu.

Komisija apņēmās izstrādāt novērtējumu par Ieteikuma praktisku īstenošanu četrus gadus pēc tā publicēšanas. Ziņojumā ir veikts šis novērtējums, koncentrējoties uz dalībvalstu tiesību aktu izmaiņām kopš Ieteikuma pieņemšanas. Turklāt tajā ir rūpīgi izanalizēts, vai šo izmaiņu rezultātā ir panākta atsevišķu Ieteikumā noteikto principu plašāka un saskaņotāka piemērošana (2. nodaļa). Tādējādi ziņojumā aplūkota arī praktiskā pieredze, kas iegūta ar noteikumiem par kolektīvo tiesisko aizsardzību valsts līmenī, vai, ja šādu noteikumu nav, cik iedarbīgi tiek risinātas masveida kaitējuma situācijas. Pamatojoties uz to, ziņojumā ir analizēts, kādā mērā Ieteikuma īstenošana ir veicinājusi tā galveno mērķu sasniegšanu — tiesu iestāžu pieejamības veicināšanu un ļaunprātīgas tiesāšanās novēršanu. Visbeidzot, ziņojumā ir iekļautas nobeiguma piezīmes par to, vai ir nepieciešama turpmāka rīcība saistībā ar kolektīvo tiesisko aizsardzību Eiropas Savienības līmenī (3. nodaļa). Šajā kontekstā ziņojumā ir ņemts vērā galvenais Savienības saistošais instruments kolektīvās tiesiskās aizsardzības jomā, Aizliegumu direktīva (*Injunctions Directive*)[3], kurā ir noteikts, ka aizliegumu procedūrai patērētāju kopējo interešu

[1] Direktīvas 98/27/EK par aizliegumiem saistībā ar patērētāju interešu aizsardzību pieņemšana; Zaļā grāmata par zaudējumu atlīdzināšanas prasībām par konkurences noteikumu pārkāpšanu (COM(2005) 672); Baltā grāmata par zaudējumu atlīdzināšanas prasībām par konkurences noteikumu pārkāpšanu (COM(2008) 162); Zaļā grāmata par patērētāju kolektīvo tiesisko aizsardzību (COM(2008) 794).

[2] OV L 201, 26.7.2013., 60.–65. lpp.

[3] Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 23. aprīļa Direktīva 2009/22/EK par aizliegumiem saistībā ar patērētāju interešu aizsardzību (OV L 110/30, 1.5.2009.), ar ko kodificēta Direktīva 98/27/EK.

aizsardzības nolūkā ir jābūt pieejamai visās dalībvalstīs, kā arī 2017. gada Komisijas Ziņojums par ES patērētāju un tirgvedības tiesību atbilstības pārbaudi[4], kurā izvērtēta Aizliegumu direktīva.

Novērtējums ir veikts, ņemot vērā, ka četrus gadus pēc Ieteikuma pieņemšanas ir vēl vairāk palielinājies risks saistībā ar pārrobežu un pat ES mēroga pārkāpumiem, kuri ietekmē daudzus iedzīvotājus vai uzņēmumus, kas jo īpaši saistīts ar plašāku interneta izmantošanu un iepirkšanos tiešsaistē, bet ne tikai. Automobiļu izmešu lieta, kurā automobiļu pārdošana, sniedzot maldinošu informāciju par izmešu rādītāju, skāra daudzus patērētājus visā ES, atspoguļo problēmas pārrobežu masveida kaitējuma situāciju risināšanā. Šīs problēmas vislabāk atspoguļo nevienlīdzība un atšķirības Eiropas Savienībā, kuras rada situācijas, kad dažās dalībvalstīs cietušās fiziskās vai juridiskās personas varēja iesniegt savus prasījumus tiesā kopīgi, savukārt lielākajā daļā dalībvalstu tiem nebija pietiekamu līdzekļu vai pat tie bija bezpalīdzīgi.

Valsts izveidotos kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismus izmanto tajās dalībvalstīs, kurās tie ir pieejami. Dalībvalstīs, kurās oficiālu mehānismu nav, ir tendence, ka prasītāji arvien vairāk izmanto kolektīvo tiesisko aizsardzību, izmantojot dažādus juridiskos instrumentus, piemēram, lietu apvienošanu vai prasījumu cesija. Tas var radīt problēmas saistībā ar ļaunprātīgas tiesāšanās iedarbīgu novēršanu, jo parasti kolektīvajā tiesvedībā pieejamie drošības pasākumi pret ļaunprātīgu izmantošanu, piemēram, saistībā ar tiesībām piedalīties tiesvedībā vai atlīdzību par sekmīgu lietas iznākumu, var neattiekties uz šādām alternatīvām iespējām.

Šis ziņojums ir galvenokārt balstīts uz šādiem informācijas avotiem:

– dalībvalstu sniegtā informācija, pamatojoties uz Komisijas aptauju;

– pētījums, kas izmantots Ieteikuma īstenošanas novērtēšanai un aptver visas dalībvalstis;[5]

– aicinājums sniegt liecības, uz ko Komisija saņēma 61 atbildi;

– pētījums, kas izmantots ES patērētāju un tirgvedības tiesību atbilstības pārbaudē.[6]

2. IETEIKUMĀ APLŪKOTO PRINCIPU ĪSTENOŠANA

Ieteikuma ietekmē dalībvalstīs veikto likumdošanas pasākumu apmērs joprojām ir visai ierobežots. Pēc tā pieņemšanas septiņas dalībvalstis ir reformējušas savus tiesību aktus par kolektīvo tiesisko aizsardzību, taču, kā redzams šajā ziņojumā ietvertajā detalizētajā novērtējumā, šajās reformās ne vienmēr ir ievēroti Ieteikuma principi. Beļģija un Lietuva savās tiesību sistēmās pirmo reizi ir ieviesušas atlīdzināšanas kolektīvo tiesisko aizsardzību. Francija un Apvienotā Karaliste ir ievērojami mainījušas savus tiesību aktus, uzlabojot un aizstājot dažus mehānismus, kas bija pieejami iepriekš, taču netika uzskatīti par pietiekami iedarbīgiem. Nīderlandē un Slovēnijā turpinās darbs ar ierosinātajiem jaunajiem tiesību aktiem, savukārt Vācijā tiek aktīvi apspriesti nākotnē iespējamie tiesību akti. Vērts atzīmēt, ka lielākā daļa projektu, kuru rezultātā ir pieņemti vai tiek izstrādāti jauni tiesību akti, attiecas tikai uz patērētāju

---

[4] COM ziņojums par ES patērētāju un tirgvedības tiesību atbilstības pārbaudi, Brisele, 23.5.2017., SWD(2017) 209 *final*, pieejams šeit: http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=59332.

[5] Drīzumā tiks publicēts: http://ec.europa.eu/justice/civil/document/index_en.htm

[6] Pieejams šeit: http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=59332.

tiesību jautājumiem. Turklāt saskaņā ar vairākiem no tiem zināmā mērā ir atļauts izmantot fakultatīvas atteikšanās (*opt-out*) principu.[7] Deviņās dalībvalstīs joprojām nav atlīdzināšanas kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismu, kas saistīts ar to, ka pēc Ieteikuma publicēšanas veiktās darbības ir bijušas ierobežotas.

2.1. Horizontālie jautājumi

2.1.1 Kolektīvās tiesiskās aizsardzības pieejamība

Ieteikumā ir uzsvērts, ka visās dalībvalstīs būtu jābūt valsts mēroga kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismiem gan attiecībā uz aizlieguma, gan atlīdzināšanas līdzekļiem, kas pieejami visos gadījumos, kad ir pārkāptas vairāk nekā vienas personas Savienības tiesību aktos paredzētās tiesības.[8]

Visās dalībvalstīs ir pieejama kolektīvā tiesiskā aizsardzība aizlieguma līdzekļu formā patērētāju lietās, kas ietilpst Aizliegumu direktīvas[9] darbības jomā. Dažās dalībvalstīs kolektīvie aizliegumi ir pieejami horizontāli (Bulgārijā, Dānijā, Lietuvā, Nīderlandē, Zviedrijā) vai citās konkrētās jomās, galvenokārt konkurences (Ungārijā, Luksemburgā, Spānijā), vides (Francijā, Ungārijā, Portugālē, Slovēnijā, Spānijā), nodarbinātības (Ungārijā, Spānijā) un diskriminācijas aizlieguma jomā (Horvātijā, Francijā, Spānijā).

Atlīdzināšanas kolektīvā tiesiskā aizsardzība ir pieejama 19 dalībvalstīs (Austrijā, Beļģijā, Bulgārijā, Vācijā, Dānijā, Somijā, Francijā, Grieķijā, Ungārijā, Itālijā, Lietuvā, Maltā, Nīderlandē, Polijā, Portugālē, Rumānijā, Spānijā, Zviedrijā, Apvienotajā Karalistē), taču vairāk nekā pusē šo valstu tā attiecas uz konkrētām jomām, galvenokārt patērētāju prasījumiem.[10] Citas nozares, kurās parasti pieejami atlīdzināšanas prasījumi, ir konkurence, finanšu pakalpojumi, darba tirgus, vide un diskriminācijas aizliegums. Būtiskas darbības jomas atšķirības ir vērojamas dalībvalstīs, kuras izmanto nozaru pieeju: piemēram, Beļģijā kolektīvos prasījumus var izvirzīt tikai patērētāju lietās, savukārt Francijā to var darīt patērētāju, konkurences, veselības, diskriminācijas un vides lietās. Tikai sešas dalībvalstis (Bulgārija, Dānija, Lietuva, Nīderlande, Portugāle un Apvienotā Karaliste) savos tiesību aktos ir izmantojušas horizontālu pieeju, kas nodrošina atlīdzināšanas kolektīvo tiesvedību visās jomās.[11] Divās no tām (Bulgārijā, Apvienotajā Karalistē) papildus horizontāliem mehānismiem ir izveidotas ar nozari saistītas procedūras, kas praksē tiek izmantotas biežāk. Vienā dalībvalstī (Austrijā), lai arī tajā nav tiesību aktu atlīdzināšanas prasījumu jomā, kolektīvas prasības tiek celtas, pamatojoties uz prasījumu cesiju vai lietu apvienošanu. Šie juridiskie instrumenti ir pieejami arī citās dalībvalstīs, taču

[7] Sk. šā ziņojuma 2.3.1. sadaļu.

[8] Komisijas 2013. gada 11. jūnija Ieteikums par kopējiem principiem attiecībā uz dalībvalstu aizlieguma un atlīdzināšanas kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismiem saistībā ar Savienības tiesību aktos paredzēto tiesību pārkāpumiem (2013/396/ES), (OV L 201, 26.7.2013., 60. lpp., 2. punkts).

[9] Aizliegumu direktīvas darbības joma aptver tās I pielikumā uzskaitīto ES patērētāju tiesību aktu pārkāpumus.

[10] Izņemot Vāciju, kur vienīgie konkrētie atlīdzināšanas kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismi attiecas nevis uz patērētāju, bet tikai ieguldītāju prasījumiem.

[11] Tomēr Nīderlandē kolektīvie atlīdzināšanas prasījumi ir pieejami tikai spriedumu par fakta konstatēšanu formā vai ar īpašiem juridiskiem instrumentiem, kas izveidoti sūdzību pieņemšanas nolūkā.

sabiedriskās apspriešanas rezultāti liecina, ka praksē kolektīvajās lietās tos izmanto tikai Vācijā un Nīderlandē. Pēc Ieteikuma pieņemšanas jauni tiesību akti atlīdzināšanas kolektīvās tiesiskās aizsardzības jomā ir pieņemti četrās dalībvalstīs: divās no tām (Beļģijā, Lietuvā) tie ir pieņemti pirmoreiz, bet pārējās divās (Francijā, Apvienotajā Karalistē) tiesību aktos ir veiktas būtiskas izmaiņas. Slovēnijā un Nīderlandē ir ierosināti jauni likumprojekti, taču tie vēl nav pieņemti. Šīm iniciatīvām ir plaša darbības joma, izņemot Beļģiju, kur tiesību akti attiecas tikai uz patērētāju tiesībām. Visi šie secinājumi liecina, ka, neraugoties uz Ieteikumu, vairākas dalībvalstis nav ieviesušas savās sistēmās kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismus. Tādējādi kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismu pieejamības un būtības ziņā starp dalībvalstīm pastāv būtiskas atšķirības.

Atbildes uz aicinājumu sniegt liecības liecina, ka kolektīvā tiesiskā aizsardzība, ja tā ir pieejama, galvenokārt tiek izmantota patērētāju tiesību aizsardzības un saistītās jomās, piemēram, pasažieru tiesību aizsardzībā un finanšu pakalpojumu sniegšanā. Vēl viena joma, kurā ziņots par vairākām lietām, ir konkurences tiesības, jo īpaši tad, ja iespējamu karteļu cietušie pieprasa atlīdzību pēc tam, kad konkurences iestāde pieņem lēmumu par pārkāpumu (secīgas prasības). Relatīvais kolektīvās tiesiskās aizsardzības līdzekļu trūkums citās jomās ir saistīts ne tikai ar to, ka daudzās dalībvalstīs atlīdzināšanas un pat aizlieguma prasījumi ir pieejami tikai patērētājiem vai konkurences tiesībās. Šķiet, ka tas ir saistīts arī ar citiem faktoriem, piemēram, tiesvedības sarežģītību un ilgumu vai ierobežotajiem noteikumiem attiecībā uz pieņemamību, kas bieži saistīts ar tiesībām piedalīties tiesvedībā. Tajā pašā laikā Austrijā, Čehijā, Vācijā, Luksemburgā un Īrijā tika ziņots par vairākām situācijām, lielākoties patērētāju lietās, kurās valsts tiesību aktos neesošu atlīdzināšanas līdzekļu dēļ prasība netika celta.

2.1.2 Tiesības celt pārstāvības prasību

Ieteikumā ir izteikts aicinājums norīkot struktūras, kuras var celt pārstāvības prasības, ja puses, kuras pārkāpums skāris tieši, pārstāv organizācija, kurai vienai pašai tiesvedībā ir prasītāja statuss. Ieteikumā ir noteikti minimālie kritēriji šādai norīkošanai: struktūrai būtu jābūt bezpeļņas struktūrai, būtu jābūt tiešai saiknei starp tās mērķiem un pārkāptajām tiesībām, kā arī struktūrai būtu jābūt pietiekamām spējām, lai pārstāvētu daudzus prasītājus, rīkojoties to interesēs. Ieteikumā ir paredzētas vispārīgas norīkošanas iespējas, kas ietver struktūras vai *ad hoc* sertificētas struktūras vispārīgas tiesības rīkoties tikai konkrētā lietā, taču attiecas arī uz valsts iestāžu pilnvarošanu kā papildu vai alternatīvu līdzekli.[12]

Noteikumi par tiesībām celt pārstāvības prasības ir procesuālas garantijas, kas kolektīvās prasībās sniedz labumu gan prasītājiem, gan atbildētājiem. Standarti, kas nosaka pārstāvības struktūru pieredzi un spēju risināt sarežģītas lietas, ļauj nodrošināt kvalitatīvus pakalpojumus prasītājiem un arī aizsargāt atbildētājus no nenozīmīgām prasībām.

Kolektīvā tiesību aizsardzība pārstāvības prasības formā ir pieejama gandrīz visās dalībvalstīs un dominē vides un patērētāju jomas aizlieguma prasījumos, bet tās pieejamība patērētāju lietās ir

[12] Komisijas Ieteikuma 4.–7. punkts.

nepieciešama saskaņā ar Aizliegumu direktīvu.[13] Kolektīvas pārstāvības prasības ar mērķi saņemt atlīdzību ir pieejamas Beļģijā, Bulgārijā, Dānijā, Grieķijā, Somijā, Francijā, Lietuvā, Itālijā, Ungārijā, Polijā, Rumānijā, Spānijā un Zviedrijā. Divās dalībvalstīs (Somijā un Polijā) tiesības celt pārstāvības prasības ir tikai valsts iestādēm, bet citās (Ungārijā un Dānijā) šāda iespēja ir ne vien valsts iestādēm, bet arī nevalstiskām organizācijām.[14]

Visās dalībvalstīs ir paredzēti nosacījumi attiecībā uz tiesībām rīkoties kā pārstāvības struktūrām gan aizlieguma, gan atlīdzināšanas kolektīvajās prasībās. Attiecībā uz aizliegumiem patērētāju lietās Aizliegumu direktīvā ir noteikts, ka aizlieguma procedūru var sākt "tiesīgas iestādes", kas ir pienācīgi izveidotas saskaņā ar valsts tiesību aktiem, kuros ievērots patērētāju kopējo interešu aizsardzības mērķis. Saskaņā ar šo direktīvu citi konkrēti kritēriji, kas jāievēro "tiesīgām iestādēm", ir dalībvalstu pārziņā. Izplatītākie dalībvalstu noteikumi attiecībā uz atlīdzināšanas un aizlieguma prasībām ir saistīti ar struktūras bezpeļņas raksturu un lietas priekšmeta nozīmi organizācijas mērķu sasniegšanā. Ievērojot Ieteikuma kritēriju minimālo raksturu, dažas dalībvalstis ir noteikušas konkrētus papildu nosacījumus attiecībā uz norīkoto struktūru zināšanām, pieredzi un pārstāvības raksturu. Piemēram, Itālijā patērētāju tiesību aizsardzības apvienībām ir jāapliecina nepārtraukta darbība trīs gadu garumā, minimālais maksājošo biedru skaits un darbība piecos dažādos reģionos. Līdzīgi nosacījumi ir Francijā, kur ir nepieciešama pārstāvība valsts līmenī, vismaz vienu gadu ilga darbība, pierādījumi par darbību patērētāju tiesību aizsardzības jomā, kā arī minimālais individuālo biedru skaits.[15] Dažās uz aicinājumu sniegt liecības sniegtajās atbildēs ir minēts, ka valstu noteikumi par tiesībām piedalīties tiesvedībā, jo īpaši Francijā un Itālija, bet zināmā mērā arī Dānijā un Rumānijā, ir problēma, kas ietekmē tiesu iestāžu pieejamību. Apvienotajā Karalistē atlīdzināšanas pārstāvības prasības parasti uztic valsts iestādēm, lai gan ir iespējams norīkot arī citas struktūras, kuru klases pārstāvības loma tiek uzskatīta par "taisnīgu un pamatotu"; pašlaik ar patērētājiem saistītās lietās var rīkoties viena norīkota nevalstiska organizācija.[16] Dānijā pārstāvības lomu var pildīt apvienība, privāta iestāde vai cita organizācija, ja šāda rīcība ietilpst organizācijas mērķos.

Kopumā var secināt, ka princips tiek ievērots, taču ar atsevišķām variācijām dažādās dalībvalstīs. Šīm variācijām ir zināma nozīme, jo stingrāki noteikumi attiecībā uz pārstāvības struktūrām var ierobežot tiesības izmantot kolektīvo tiesisko aizsardzību un tādējādi tiesu iestāžu pieejamību.

[13] Saskaņā ar 3. panta 2. punktu Direktīvā 2014/54/ES par pasākumiem, ar ko veicina darba ņēmējiem piešķirto tiesību īstenošanu darba ņēmēju pārvietošanās brīvības jomā (OV L 128, 8. lpp., 30.4.2014.), dalībvalstīm ir jānodrošina, ka apvienības, organizācijas (tostarp sociālie partneri) vai citas struktūras var pārstāvēt Savienības darba ņēmējus tiesas un/vai administratīvā procedūrā, lai nodrošinātu tiesību īstenošanu.

[14] Turklāt Dānijā privātās grupu prasībās pārstāvi var iecelt no prasītāju vidus.

[15] Interesanti, ka, neraugoties uz šiem striktajiem nosacījumiem, 18 organizācijas šobrīd ir reģistrētas Itālijā un 15 — Francijā. Taču tikai salīdzinoši neliels skaits šādu struktūru (pēdējo četru gadu laikā sešas Francijā un trīs Itālijā) ir cēlušas pārstāvības prasības.

[16] Turklāt konkurences lietās Apvienotajā Karalistē prasītāju kopumu var pārstāvēt arī viens no prasītājiem, kas Ieteikuma izpratnē padara to par grupas prasību, nevis pārstāvības prasību.

2.1.3 Pieņemamība

Ieteikumā dalībvalstis ir mudinātas nodrošināt, ka pēc iespējas agrākā tiesvedības posmā tiek pārbaudīta prasījumu pieņemamība un lietas, kurās nav izpildīti kolektīvo prasību nosacījumi, vai nepārprotami nepamatotas lietas netiek turpmāk izskatītas.[17]

Nepārprotami nepamatotu vai pieņemamības kritērijiem neatbilstošu prasījumu laicīgas izbeigšanas princips kolektīvajām prasībām palīdz nodrošināt tiesu iestāžu efektivitāti un aizsargā no nenozīmīgas tiesvedības. Pašā Ieteikumā nav noteikti konkrēti pieņemamības kritēriji un nav definēts jēdziens "nepārprotami nepamatots prasījums". Taču dažās dalībvalstīs vispārīgi civilprocesa noteikumi, kas ļauj laicīgi izbeigt nepārprotami nepamatotus prasījumus, ir vienlīdz piemērojami kolektīvajām prasībām. Dažus pieņemamības kritērijus var atvasināt no citiem Ieteikuma principiem, piemēram, saistībā ar tiesībām pārstāvības prasībās. Šķiet, ka aizlieguma prasījumos galvenais pieņemamības kritērijs patiešām ir struktūras tiesības. Patērētāju lietās Aizliegumu direktīva neparedz īpašu pieņemamības pārbaudi vai īpašus kritērijus papildus tiem, kas saistīti ar tiesībām.

Konkrētāki kritēriji, kas jāievēro un ko tiesvedības agrīnā stadijā parasti pārbauda tiesa, lielākajā daļā dalībvalstu ir noteikti atlīdzināšanas kolektīvās tiesiskās aizsardzības jomā. Tikai Spānijā un Zviedrijā nav konkrētu noteikumu par kolektīvās tiesību aizsardzības pieņemamību, tādēļ tur ir piemērojami vispārīgi civilprocesa noteikumi. Dažās dalībvalstīs kolektīvās prasības pieņemamības pārbaudes rezultātā tiek izdots īpašs lēmums šajā lietā (Beļģijā, Francijā, Polijā, Apvienotajā Karalistē), savukārt citās dalībvalstīs procesuālos lēmumus izdod tikai tad, ja prasība tiek izbeigta kā nepārprotami nepamatota. Dažās dalībvalstīs ir nepieciešams pamatojums tam, ka kolektīvā prasība ir efektīvāka nekā individuāla tiesvedība (Beļģijā, Dānijā, Somijā, Itālijā, Lietuvā)[18], bet citās tiek pārbaudīta pārstāvības struktūras spēja aizsargāt cietušo personu intereses (Somijā, Itālijā, Nīderlandē, Rumānijā, Apvienotajā Karalistē)[19]. Apvienotu individuālo prasījumu viendabīgais raksturs (vienveidība) ir nosacījums, kas ir spēkā visās dalībvalstīs.

Arī atbildēs uz aicinājumu sniegt liecības ir redzama pieņemamības prasības otra puse. Lai arī neviens respondents nekritizēja šīs prasības ieviešanu kā tādu, dažās atbildēs tika izteikts brīdinājums par šo principu, jo tas var padarīt visu procedūru garāku un sarežģītāku, tādējādi ierobežojot procedūras pieejamību kopumā. To uzsvēra Beļģija, Nīderlande, Polija un Apvienotā Karaliste.[20]

[17] Komisijas Ieteikuma 7. un 9. punkts.

[18] Piemēram, Beļģijā tiesai ir jāņem vērā cita starpā pārkāpuma skartās patērētāju grupas iespējamais lielums, kolektīvās tiesību aizsardzības prasības sarežģītības pakāpe un ietekme uz efektīvu patērētāju tiesību aizsardzību, kā arī netraucētu tiesu iestāžu darbību.

[19] Piemēram, Itālijā papildus jautājumam par struktūras tiesībām tiesai ir jāpārbauda, vai nepastāv interešu konflikts.

[20] Beļģijā un Nīderlandē pieņemamības noteikumi tika atzīti par problemātiskiem, savukārt procedūras ilgumu īpaši atzīmēja Beļģija un Polija. Dānijā pieņemamības noteikumi tika nodēvēti par problemātiskiem attiecībā uz ierobežojošiem noteikumiem par tiesībām. Polijā prasība par to, ka pieprasītajām summām ir jābūt identiskām vismaz vairākās apakšgrupās, var atturēt potenciālus grupas dalībniekus no pievienošanās prasībai vai mudināt viņus samazināt prasījumus, lai vispār varētu pretendēt uz atlīdzināšanu. Līdzīgi, Apvienotajā Karalistē strikta

Kopumā dalībvalstis pārbauda prasījumu pieņemamību. Tam ir paredzēti procesuāli mehānismi, kas ir noteikti, pamatojoties uz vispārīgiem un specifiskiem noteikumiem, lai izbeigtu nepārprotami nepamatotus kolektīvas atlīdzināšanas prasījumus. Ir vērts atzīmēt, ka pēc Ieteikuma noteiktās dalībvalstīs pieņemtos tiesību aktos par kolektīvajām prasībām pieņemamības jautājums ir iekļauts atbilstoši Ieteikumam (Beļģijā, Lietuvā, Slovēnijā). No otras puses, pastāvošās atšķirības noteikumos par pieņemamību joprojām var veicināt nevienlīdzīgu tiesu iestāžu pieejamību kolektīvu atlīdzināšanas prasību gadījumā, jo pārlieku ierobežojoši pieņemamības noteikumi var ietekmēt šīs procedūras pieejamību. Tāpat jāatzīmē, ka visu iesaistīto pušu tiesiskās drošības dēļ ir svarīgi ātri lēmumi par pieņemamību, jo šī ir prasības sākotnējā fāze.

2.1.4 Informācija par kolektīvo tiesisko aizsardzību

Ieteikumā dalībvalstis ir aicinātas nodrošināt, ka prasītājai pusei ir iespēja izplatīt informāciju par plānotu vai izskatīšanā esošu kolektīvu prasību. Tā kā informācijai par kolektīvu prasību var būt blakusefekti, jo īpaši attiecībā uz atbildētāju, pat pirms prasības iesniegšanas tiesā, Ieteikumā ir norādīts, ka, nosakot informācijas sniegšanas metodes, būtu jāņem vērā lietas apstākļi, pušu tiesības, tostarp vārda brīvība, tiesības uz informāciju un tiesības uz uzņēmuma reputācijas aizsardzību.[21]

Personām, kurām ir prasījumi, kurus var izvirzīt kolektīvajās prasībās, būtu jābūt nodrošinātai iespējai saņemt informāciju, kas ļauj tām pieņemt apzinātu lēmumu par savu dalību tajās. Saskaņā ar Ieteikumu tas ir īpaši svarīgi fakultatīvas izvēles (*opt-in*) tipa kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismos, lai nodrošinātu, ka tie, kuriem var būt interese iesaistīties, nepalaiž šo iespēju garām informācijas trūkuma dēļ. Pārstāvības prasības gadījumā informācijas sniegšanai vajadzētu būt ne tikai pārstāvības struktūras tiesībām, bet arī tās pienākumam.[22] No otras puses, informācijas izplatīšana par (plānotu) kolektīvu prasību var negatīvi ietekmēt tāda atbildētāja ekonomisko situāciju, kura vaina vēl nav apstiprināta. Šīm abām interesēm ir jābūt atbilstoši līdzsvarotām. Lai arī Ieteikumā ir īpaši aprakstīta informācijas izplatīšana par nodomu celt kolektīvu prasību, neviena dalībvalsts neregulē šo jautājumu sagatavošanās posmā pirms tiesvedības uzsākšanas. Kad tiesa atzīst lietu par pieņemamu, jo īpaši atlīdzības prasījuma gadījumā, daudzās dalībvalstīs (Beļģijā, Dānijā, Igaunijā, Somijā, Francijā, Ungārijā, Lietuvā, Nīderlandē, Polijā, Zviedrijā) tiesām ir uzticēts pienākums noteikt informācijas izplatīšanas kārtību, tostarp publicēšanas metodi un laikposmu, kurā informācijai ir jābūt pieejamai. Dalībvalstis parasti lielā mērā atstāj to tiesu pārziņā, savos tiesību aktos atsaucoties uz lietas apstākļiem, kas jāņem vērā, bet neminot Ieteikumā minētos konkrētos faktorus. Taču piecas dalībvalstis (Bulgārija, Itālija, Malta, Portugāle, Apvienotā Karaliste) vispār neregulē informācijas sniegšanu kolektīvās zaudējumu atlīdzināšanas prasībās. Salīdzinot ar

interpretācija konkurences tiesību lietās noteikumam par to, ka prasījumiem ir jāattiecas uz vienādiem, līdzīgiem vai saistītiem jautājumiem par faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem, viena respondenta skatījumā tika atzīta par problemātisku tiesu iestāžu pieejamības ziņā.

[21] Komisijas Ieteikuma 10.–12. punkts.

[22] Kā izskaidrots 3.5. punktā Komisijas 2013. gada 11. jūnija paziņojumā "Virzība uz horizontālu Eiropas līmeņa regulējumu kolektīvās tiesiskās aizsardzības jomā" (COM(2013)0401 *final*).

atlīdzināšanas prasībām, vēl mazāk noteikumu par informācijas sniegšanu ir attiecībā uz aizlieguma prasībām.

Aicinājumā sniegt liecības netika atklātas būtiskas problēmas saistībā ar informācijas sniegšanu. Tika ziņots tikai par vienu situāciju Itālijā, norādot, ka prasība publicēt lietu drukātajos plašsaziņas līdzekļos rada ievērojamu finansiālu slogu prasītājam. Turklāt vienā atbildē par problemātisku tika minēts iespēju trūkums Polijā publicēt informāciju par kolektīvās tiesiskās aizsardzības prasību internetā.

Kopumā jāsecina, ka princips par informācijas sniegšanu kolektīvas prasības gadījumā nav pienācīgi atspoguļots dalībvalstu tiesību aktos, jo īpaši pirmstiesas posmā un attiecībā uz aizliegumiem.

2.1.5 Zaudētājs maksā

Pusei, kura zaudē kolektīvās tiesiskās aizsardzības prasībā, būtu jāatlīdzina uzvarētājai pusei tās segtos nepieciešamos tiesas izdevumus, ievērojot atbilstīgo valsts tiesību aktu nosacījumus.[23]

Princips "zaudētājs maksā" ir viena no galvenajām procesuālajām garantijām abām kolektīvo prasību pusēm. No vienas puses, atbildētāja izdevumu atlīdzināšanas risks prasījuma noraidīšanas gadījumā attur iespējamus prasītājus no nenozīmīgu prasību celšanas. No otras puses, tas, ka atbildētājam zaudēšanas gadījumā ir jāsedz nepieciešamie izdevumi, veicina pamatotu kolektīvo prasījumu izvirzīšanu. Saskaņā ar Ieteikumu dalībvalstu pašu ziņā ir piemērot valstu noteikumus par izdevumu atlīdzināšanu.

Principu "zaudētājs maksā" savos civilprocesa tiesību aktos ievēro visas dalībvalstis, kurās ir kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismi, izņemot Luksemburgu[24]. Lielākā daļa dalībvalstu kolektīvajām prasībām piemēro tādus pašus noteikumus kā individuālām civilprasībām. Ja kolektīvajai tiesiskajai aizsardzībai ir piemērojama kāda kārtība, parasti tā ir saistīta ar pārstāvības struktūru un valsts iestāžu atbrīvošanu no tiesas nodevām patērētāju lietās (Horvātijā, Ungārijā, Maltā, Polijā, Rumānijā).[25] Vienā dalībvalstī (Portugālē) gan grupu prasību, gan pārstāvības prasību gadījumā ir paredzēta atbildētāja izdevumu atlīdzināšana tikai 50 % apmērā, ja prasījums tiek noraidīts, tādējādi samazinot risku tiem, kuri izvirza kolektīvās prasības.
Var secināt, ka dalībvalstis lielā mērā ievēro Ieteikumā noteikto principu.[26] Tomēr ir jāpatur prātā, ka noteikumi par civilprocesa izdevumiem un veids, kādā tie tiek atlīdzināti (kā arī šādu

[23] Komisijas Ieteikuma 13. punkts.
[24] Luksemburgā uzvarētāja puse var saņemt procesuālo atlīdzību tādā apmērā, kādu nosaka tiesnesis, taču tam nepieciešams atsevišķs pieteikums tiesā un tādējādi papildu pūliņi.
[25] Vai nodevu neesamību patērētāju aizlieguma procesos administratīvajās iestādēs (Somijā, Latvijā). Aizliegumu direktīva neregulē jautājumu par izdevumiem saistībā ar aizlieguma procedūru. Tomēr finanšu risks saistībā ar aizliegumiem ir atzīts par tiesīgu iestāžu būtiskāko šķērsli iedarbīgai aizliegumu izmantošanai. Saskaņā ar atbilstības pārbaudē izmantoto pētījumu visiedarbīgākais pasākums būtu iekļaut Aizliegumu direktīvā tādu noteikumu, saskaņā ar kuru objektīvi pamatotos gadījumos tiesīgām iestādēm nebūtu jāsedz tiesas vai administratīvās nodevas.
[26] Aicinājumā sniegt liecības vairāki respondenti no Beļģijas, Nīderlandes, Rumānijas un Somijas atzina šo principu par iespējamu problēmu, jo iespējamā izdevumu atlīdzināšana ir ievērojams riska faktors, kas jāņem vērā, izvirzot

izdevumu apmērs), dažādās dalībvalstīs ievērojami atšķiras. To piemērošana var radīt ievērojamas atšķirības attiecībā uz uzvarētājas puses reālo izdevumu atlīdzināšanu ļoti līdzīgās lietās atkarībā no *tiesu iestādes*, piemēram, atlīdzināmo izdevumu definīcijas rezultātā.[27] Tādēļ mērķis novērst ļaunprātīgu tiesāšanos, izmantojot principu "zaudētājs maksā", realitātē nav sasniegts visās dalībvalstīs.

2.1.6 Kolektīvu prasību finansēšana

Ieteikumā ir ierosināts vispārīgs noteikums par informācijas atklāšanu, saskaņā ar kuru prasītājam ir jānorāda prasības finansēšanai izmantojamo līdzekļu izcelsme. Turklāt tiesai būtu jābūt pilnvarotai apturēt tiesvedību, ja pastāv interešu konflikts starp trešo personu, kura nodrošina finanšu līdzekļus, un prasītāju, ja trešās personas rīcībā nav pietiekamu līdzekļu, lai tā izpildītu savas finansiālās saistības vai ja prasītāja rīcībā nav pietiekamu līdzekļu, lai segtu pretējās puses izmaksas, ja prasība beigtos nesekmīgi. Lai arī Ieteikumā netiek mudināts aizliegt privātu trešo personu finansējumu kā tādu, būtu jāaizliedz censties ietekmēt procesuālos lēmumus, sniegt finansējumu prasībai pret konkurentu vai saistītu uzņēmumu un iekasēt pārmērīgus procentus. Visbeidzot, jo īpaši atlīdzināšanas kolektīvās tiesiskās aizsardzības lietās, būtu jāaizliedz prakse, kurā līdzekļu devēja sniegtā atlīdzība vai iekasētā procentu likme ir atkarīga no atgūtās summas, ja vien šādu praksi neregulē valsts iestāde.[28]

Ieteikuma noteikumi attiecībā uz trešās personas finansējumu ir izstrādāti ar mērķi nodrošināt, ka finansēšanas noteikumi neizraisa sistēmas ļaunprātīgu izmantošanu vai interešu konfliktu.

Šajā ziņā Ieteikums nav īstenots nevienā dalībvalstī. Trešās personas finansējums kā tāds nav regulēts nevienā valstī, nemaz nerunājot par atbilstību Ieteikumam. Grieķijā un Īrijā trešās personas finansējums ir aizliegts vispār. Taču jauns tiesību akta priekšlikums Slovēnijā ir izņēmums šajā vispārējā situācijā, jo saskaņā ar to privātu trešās personas finansējumu regulē atbilstīgi Regulā izklāstītajiem principiem.

Vispārējs kūtrums īstenošanas ziņā nozīmē, ka neregulēts un nekontrolēts trešo personu finansējums var tikt izmantots bez juridiskiem ierobežojumiem, radot vēlmi tiesāties noteiktās dalībvalstīs. Ir pierādījumi, ka privāts trešās personas finansējums ir pieejams vismaz trijās dalībvalstīs, proti, Austrijā, Nīderlandē un Apvienotajā Karalistē un divās (Austrijā un Nīderlandē) praksē tiek izmantots bez jebkāda regulējuma (Apvienotajā Karalistē ir spēkā vispārīgi ierobežojumi, pamatojoties uz anglosakšu tiesībām (*common law*)[29], un nozare ir ieviesusi noteikta veida pašregulējumu).

---

prasījumu. Vēl svarīgāk tas ir gadījumā, kad nav pieejama atlīdzināšanas kolektīvā tiesiskā aizsardzība, piemēram, Čehijā, un šādus prasījumus var iesniegt tikai individuālās lietās.

[27] Piemēram, ja juristu atlīdzība tiek atlīdzināta tiesību aktos paredzētajā apmērā, kas praksē var būt augstāka.

[28] Komisijas Ieteikuma 14.–16. un 32. punkts.

[29] Anglosakšu tiesību sistēmās jebkura persona, kura neatbilstīgi finansē citas personas lietas iztiesāšanu, var tikt atzīta par atbildīgu attiecībā uz visu (otras puses) izdevumu segšanu attiecīgajā tiesvedībā, ja lieta tiek zaudēta.

Sabiedriskās apspriešanas laikā ievāktie pierādījumi apstiprina trešo personu finansējuma esību: informāciju par divām lietām iesniedza iespējamu karteļu cietušie, ziņojot par trešo personu finansējuma izmantošanu Apvienotajā Karalistē, par vienu šādu gadījumu tika ziņots Nīderlandē un par vēl vienu – Vācijā. Taču pēdējos divos gadījumos trešās personas finansējuma izmantošana bija saistīta ar kolektīvās tiesiskās aizsardzības procedūras pārmērīgi augstajām izmaksām (abās lietās prasījumi tika iesniegti īpašai struktūrai). Turklāt Vācijā tika ziņots par vienu iespējama masveida kaitējuma situāciju, kurā izskatīšanā esošajās lietās starp patērētājiem un ieinteresētajām personām, no vienas puses, un lielu automobiļu ražošanas uzņēmumu, no otras puses, trešās personas finansējums ir izmantots ievērojamā apmērā.

Intervētās personas, kuras iesaistītas kolektīvās prasībās, ziņoja par dažām (vismaz) iespējama interešu konflikta situācijām, piemēram, zaudējumu atlīdzībai paredzētu līdzekļu izmantošanu, lai atmaksātu parādu līdzekļu devējam attiecībās starp juridisko biroju, kas pārstāv prasītājus, un līdzekļu devēju.

Piemēri liecina, ka privāts trešās personas finansējums vairākās dalībvalstīs tiek izmantots arvien biežāk. Turklāt ir skaidrs, ka šim kolektīvās tiesiskās aizsardzības svarīgajam aspektam ir ievērojama pārrobežu dimensija, jo līdzekļus tiesvedības uzsākšanai var viegli nodrošināt pāri robežām. Tas nozīmē, ka, lai arī privāta trešo personu finansējuma regulēšana vairākās dalībvalstīs noteikti būtu solis pareizajā virzienā atbilstoši Ieteikumam, līdzekļu devējiem vienā dalībvalstī vienmēr būs iespēja izvairīties no striktiem savas valsts noteikumiem, cenšoties finansēt kolektīvas prasības citā ES dalībvalstī, kurā ir pieejami kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismi un netiek regulēts privāts trešo personu finansējums.

Var secināt, ka šis ir viens no punktiem, kuros Ieteikumam nav bijusi praktiski nekāda ietekme uz dalībvalstu tiesību aktiem un kad būtu svarīgi analizēt, kā šā principa mērķus varētu labāk īstenot praksē.

2.1.7 Pārrobežu lietas

Saskaņā ar Ieteikumu dalībvalstīm ir noteikts ar valstu noteikumiem par pieņemamību vai tiesībām celt prasību neliegt prasītāju ārvalstu grupām vai pārstāvības struktūrām celt vienu kolektīvo prasību savās tiesās. Norīkotām pārstāvības struktūrām būtu jāļauj celt prasību arī citu dalībvalstu tiesās, kurām ir piekritība izskatīt to prasījumus.[30]

Saimnieciskā darbība bieži vien izplešas pāri robežām, un viena un tā pati vai līdzīgas darbības var radīt kaitējumu personām vairākās dalībvalstīs. Šādām personām nevajadzētu liegt iespēju apvienot spēkus, lai īstenotu savas tiesības. Norīkotai struktūrai vienā dalībvalstī būtu jāspēj celt prasību jebkurā citā dalībvalstī, kurai ir piekritība lemt par prasību. Tādējādi ar Ieteikumu tiek nostiprināts diskriminācijas aizlieguma princips civilprasību kontekstā un atbalstīta norīkotu struktūru statusa savstarpēja atzīšana.

[30] Komisijas Ieteikuma 17. un 18. punkts.

Nevienā dalībvalstī nav vispārīgu šķēršļu attiecībā uz citu dalībvalstu fiziskas vai juridiskas personas dalību grupu prasībās to tiesās. Dalība prasītāju grupā nav ierobežota tikai attiecībā uz personām, kuru dzīvesvieta vai dibināšanas vieta ir dalībvalsts, kurā kolektīvā prasība tiek izskatīta.

Aicinājumā sniegt liecības tika atklāts, ka automobiļu izmešu lieta, kurā automobiļu pārdošana, sniedzot maldinošu informāciju par izmešu rādītāju, skāra daudzus patērētājus visā ES, izraisīja kolektīvās tiesību aizsardzības procedūru ieviešanu četrās dažādās dalībvalstīs. Šīm izskatīšanā esošajām lietām var būt dažādi rezultāti atkarībā no tā, kurā dalībvalstī spriedumi tiks pieņemti. Tas veicinās labvēlīgākās tiesas izvēli, kas nozīmē, ka nepārprotamas pārrobežu lietas gadījumā iespējamie prasītāji iesniegs savu prasījumu tur, kur izredzes uzvarēt ir lielākas. Tika apzināti arī citi riski, piemēram, dubultas atlīdzības vai pat pretrunīgu lēmumu risks.[31]

Attiecībā uz citās dalībvalstīs norīkotu pārstāvības struktūru atzīšanu situācija ir atšķirīgāka. Neviena dalībvalsts neparedz citas dalībvalsts norīkotu pārstāvības struktūru atzīšanu tieši. Vienīgais izņēmums ir saistīts ar Aizliegumu direktīvu, kurā noteikts, ka dalībvalstīm ir jānodrošina, ka aizliegumiem citu dalībvalstu tiesās vai administratīvajās iestādēs var pieteikties tiesīgas iestādes, ja pārkāpums, kura izcelsme ir attiecīgā dalībvalsts, skar intereses, kuras aizstāv konkrētā tiesīgā iestāde.[32] Visos pārējos gadījumos pārstāvības struktūrām ir jāievēro valsts nosacījumi attiecībā uz tiesībām celt prasību, piemēram, struktūra ir jāatzīst īpašai valsts iestādei (piemēram, Beļģijā) vai ir nepieciešama struktūras pārstāvība un darbība attiecīgās dalībvalsts teritorijā (piemēram, Francijā, Bulgārijā), kas var būt neiespējami ārvalstu norīkoto struktūru gadījumā. Tādēļ Ieteikumu saistībā ar atzīšanu dalībvalstis neievēro attiecībā uz kolektīvām atlīdzināšanas prasībām un kolektīvām aizlieguma prasībām, kas neietilpst Aizliegumu direktīvas darbības jomā.

2.2 Aizliegumi

2.2.1 Aizlieguma procedūru ātra izskatīšana

Ieteikumā ir norādīts, ka aizlieguma rīkojumu prasījumi būtu jāizskata ātri, vajadzības gadījumā piemērojot saīsinātu procedūru, lai nepieļautu turpmāku kaitējumu.[33]

[31] Visbeidzot, divi respondenti no Austrijas pauda bažas par to, ka regulas "Brisele I" (Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1215/2012 (2012. gada 12. decembris) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās, OV L 351, 20.12.2012., 1. lpp.) aizsargājošais patērētāju jurisdikcijas noteikums neattiecas uz pārstāvības struktūrām.

[32] Sk. Aizliegumu direktīvas 4. pantu, ar ko izveido sistēmu tiesīgu iestāžu paziņošanai, lai tās varētu iekļaut Eiropas Komisijas publicētajā sarakstā *Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī*. Tomēr saskaņā ar atbilstības pārbaudes ziņojumu tiesīgas iestādes praktiski nekad nepieprasa aizliegumus citās dalībvalstīs, jo īpaši saistīto izdevumu dēļ un tāpēc, ka vairumā gadījumu tās var pieprasīt aizliegumus savā jurisdikcijā arī attiecībā uz pārkāpumiem ar pārrobežu ietekmi.

[33] Komisijas Ieteikuma 19. punkts.

Visas dalībvalstis savos civilprocesa tiesību aktos paredz iespēju pieprasīt rīkojumu, kas atturētu atbildētāju no nelikumīgas rīcības. Iespēja pieprasīt aizliegumu kolektīvās prasības ietvaros ir visās dalībvalstīs Aizliegumu direktīvas darbības jomā, proti, par valstu tiesību sistēmās transponēto direktīvas I pielikumā uzskaitīto ES patērētāju tiesību aktu pārkāpumiem, kas kaitē patērētāju kopējām interesēm. Dažas dalībvalstis paredz kolektīvos aizliegumus citās konkrētās nozarēs.[34]

Attiecība uz aizlieguma procedūras ilgumu saskaņā ar Aizliegumu direktīvu kolektīvas aizlieguma prasības patērētāju tiesību aizsardzības jomā ir jāizskata "ar visu pienācīgo lietderību, vajadzības gadījumā ar saīsināto tiesāšanās procedūru"[35]. Neatkarīgi no tiesībaizsardzības jomas visas dalībvalstis paredz iespēju pieteikties pagaidu pasākumiem saskaņā ar vispārīgajiem civilprocesa noteikumiem. Šādus pieteikumus parasti izskata diezgan ātri, jo to mērķis ir nepieļaut turpmāku potenciāli neatgriezenisku kaitējumu, līdz tiek izdots lēmums pēc būtības. Patērētāju lietās atbilstības pārbaudē ir atklāts, ka ir nepārprotama vajadzība padarīt aizliegumus iedarbīgākus, turklāt par problēmu tiek uzskatīts procedūras ilgums. Taču šā instrumenta praktiskais iedarbīgums var būt apdraudēta, ja kolektīvās aizlieguma procedūras nav pieejamas.

2.2.2 Aizliegumu iedarbīga īstenošana

Ieteikumā dalībvalstis ir mudinātas nodrošināt aizlieguma rīkojumu iedarbīgu īstenošanu, paredzot atbilstīgas sankcijas, tostarp soda naudu par katru nokavēto dienu.[36]

Aizliegumu īstenošanai parasti izmanto vienus un tos pašus pasākumus neatkarīgi no tā, vai aizlieguma rīkojums ir izdots individuālā vai kolektīvā tiesvedībā.

Aizliegumu direktīvā ir noteikti konkrēti īstenošanas pasākumi aizlieguma rīkojuma neievērošanas gadījumā patērētāju lietās, kas ietver fiksētas summas maksājumus par katru nokavēto dienu vai citus maksājumus valsts kasē vai citiem saņēmējiem, taču tikai tādā apmērā, "ciktāl atļauj attiecīgās dalībvalsts tiesību sistēma"[37]. Šādi sodi par rīkojuma neievērošanu ir visās dalībvalstīs, tostarp tajās, kurās kompetence aizliegumu jomā ir ārpustiesas iestādēm. Taču saskaņā ar atbilstības pārbaudē izmantoto pētījumu dažos gadījumos rodas šaubas par to, ka sodi pēc būtības ir pietiekami atturoši, lai neveicinātu turpmākus pārkāpumus.[38]

Aizliegumu direktīvā kā papildu īstenošanas metode ir paredzēta iespēja noteikt aizlieguma rīkojumu vai korektīvu paziņojumu publicēšanu, taču tikai vajadzības gadījumā. Šādi pasākumi var būt ļoti iedarbīgs tiesību aizsardzības līdzeklis, ar ko var informēt patērētājus par pārkāpumu un atturēt komersantus, kuri baidās kaitēt savai reputācijai. Plašākas sabiedrības informēšanu

[34] Sk. šā ziņojuma 2.1.1. sadaļu.
[35] Direktīvas 2. panta 1. punkta a) apakšpunkts.
[36] Komisijas Ieteikuma 20. punkts.
[37] Direktīvas 2. panta 1. punkta c) apakšpunkts.
[38] Turklāt dažās dalībvalstīs šīs sankcijas netiek noteiktas aizlieguma rīkojumā un tām ir nepieciešama atsevišķa tiesvedība. Pamatojoties uz to, atbilstības pārbaudes pētījumā ir ieteikts izstrādāt skaidru tiesisko regulējumu ES līmenī par sankcijām saistībā ar aizlieguma rīkojuma nepildīšanu.

dažās dalībvalstīs papildina mērķtiecīgāka pārkāpuma skarto patērētāju informēšana, lai viņi varētu apsvērt secīgas zaudējumu atlīdzināšanas prasības.

Ārpus Aizliegumu direktīvas darbības jomas naudas sodi ir pieejami visās dalībvalstīs, lai mudinātu zaudējušo atbildētāju ātri izpildīt aizlieguma rīkojumu.[39] Turklāt dažās dalībvalstīs (Kiprā, Īrijā, Lietuvā, Maltā, Apvienotajā Karalistē) tiesas rīkojuma neievērošana ir noziedzīgs nodarījums.

2.3 Atlīdzība

2.3.1 Fakultatīva izvēle (*opt-in*)

Ieteikumā dalībvalstis tiek mudinātas ieviest savu valstu kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismos fakultatīvas izvēles principu, kas nozīmē, ka fiziskas vai juridiskas personas vajadzētu iesaistīt lietā tikai tad, ja tās ir skaidri izteikušas savu piekrišanu. Šīm personām būtu jābūt iespējai iestāties prasībā vai izstāties no tās jebkurā brīdi pirms sprieduma pasludināšanas vai lietas izbeigšanas. Ir pieļaujami izņēmumi no šā principa, taču tiem būtu jābūt pienācīgi pamatotiem, atsaucoties uz pareizas tiesvedības apsvērumiem.[40]

Iemesls šā principa pieņemšanai ir nepieciešamība nepieļaut ļaunprātīgu tiesāšanos gadījumos, kad puses tiek iesaistītas procesā bez skaidri izteiktas piekrišanas. Pretējā jeb tā sauktā fakultatīvas atteikšanās principa piemērošanu, kad puses, kas pieder noteiktai klasei/grupai, automātiski piedalās tiesas/ārpustiesas procesā, ja vien tās neizstājas, var uzskatīt par problemātisku noteiktos apstākļos, jo īpaši pārrobežu lietās. Tas ir saistīts ar to, ka puses, kuru dzīvesvieta ir citās valstīs, var nezināt par notiekošo tiesvedību un tādējādi var nonākt situācijā, kurā tās piedalās lietas izskatīšanā, to nemaz nezinot. No otras puses, fakultatīvas atteikšanās principu var uzskatīt par iedarbīgāku pieeju, turklāt tas var būt pamatots gadījumos, kad kopēju interešu aizsardzība šķiet nepieciešama, taču ir grūti iegūt cietušo personu nepārprotamu piekrišanu, piemēram, valsts mēroga patērētāju lietās ar mazu individuālo kaitējumu, kurās netiek stimulēta fakultatīvas izvēles principa izmantošana, bet ir liels kopējais kaitējums.[41]

[39] Izņemot vienu respondentu no Rumānijas, kurš uzsvēra, ka Nacionālās Patērētāju tiesību aizsardzības iestādes piemērotais naudas sods par sprieduma neievērošanu ir ļoti mazs un nerada atturošu ietekmi, aicinājumā sniegt liecības netika ziņots par īpašām problēmām attiecībā uz šo principu.

[40] Komisijas Ieteikuma 21.–24. punkts.

[41] Trīs atbildēs uz aicinājumu sniegt liecības tika pausts atbalsts fakultatīvas atteikšanās sistēmai, piemēram, konkrētās situācijās, **kurās ir grūti apzināt cietušās personas, piemēram, ja ir aizdomas, ka ir notikuši cilvēktiesību pārkāpumi** trešās valstīs, jo īpaši attiecībā uz darba apstākļiem, un prasību var vērst pret atbildētājiem kādā no dalībvalstīm. Tomēr viens respondents no Apvienotās Karalistes šaubījās par fakultatīvas atteikšanās sistēmas iedarbīgumu, jo pieredze liecina, ka noteiktā klasē ietilpstošu personu apzināšana rada lielas izmaksas un administratīvo slogu. Visbeidzot, kāds respondents no Nīderlandes pauda atbalstu sistēmai, kurā tiek izdalīta fakultatīvas izvēles kolektīvās tiesas prasībās un fakultatīvas atteikšanās no kolektīvas strīdu risināšanas, savukārt kāds respondents no Beļģijas īpaši slavēja fakultatīvas izvēles sistēmu.

Dalībvalstīs, kurās ir pieejami atlīdzināšanas kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismi, šis princips tiek piemērots atšķirīgi. Ir 13 dalībvalstis (Austrija, Somija, Francija, Vācija, Grieķija, Ungārija, Itālija, Lietuva, Malta, Polija, Rumānija, Spānija, Zviedrija), kuru kolektīvās tiesiskās aizsardzības shēmās tiek piemērots tikai fakultatīvas izvēles princips. Četras dalībvalstis (Beļģija, Bulgārija, Dānija, Apvienotā Karaliste) piemēro gan fakultatīvas izvēles, gan fakultatīvas atteikšanās principu atkarībā no prasības veida vai lietas specifikas, savukārt divas dalībvalstis (Nīderlande un Portugāle) piemēro tikai fakultatīvas atteikšanās principu.

To dalībvalstu vidū, kuras ir pieņēmušas vai grozījušas savus tiesību aktus pēc Ieteikuma pieņemšanas, Lietuva un Francija ir ieviesušas fakultatīvas izvēles sistēmu, savukārt Beļģijā un Apvienotajā Karalistē ir jaunas shēmas (piemēram, konkurences lietās Apvienotajā Karalistē) – hibrīdsistēma, kas ietver fakultatīvu izvēli vai fakultatīvu atteikšanos pēc tiesas ieskata.

Beļģijā abu šo principu piemērošanu izvērtē katrā lietā atsevišķi ar mērķi noteikt, kā labāk aizsargāt patērētāju intereses. Tomēr, ja prasītāji ir ārvalstnieki, Beļģijas sistēmā ir noteikts fakultatīvas izvēles princips. Tādu pašu tendenci var novērot jaunajā Apvienotās Karalistes sistēmā konkurences tiesību lietās, kur ar tiesas izdotu fakultatīvas atteikšanās rīkojumu tiek izslēgta turpmāka tiesvedība tikai tiem prasītājiem, kuru dzīvesvieta ir Apvienotajā Karalistē.

Nīderlandes jaunajā tiesību akta priekšlikumā ir saglabāta esošā lietu kārtība un piemērots fakultatīvas atteikšanās princips. Slovēnijas tiesību akta priekšlikumā ir ieviests fakultatīvas izvēles princips, savukārt fakultatīvas atteikšanās iespēja ir pieejama kā izņēmums, kas pamatots, atsaucoties uz pareizas tiesvedības apsvērumiem (piemēram, zema individuālas prasības vērtība).

Lai arī lielākā daļa dalībvalstu piemēro fakultatīvas izvēles principu visās vai noteiktās kolektīvās tiesiskās aizsardzības prasībās, var secināt, ka Ieteikumam ir bijusi minimāla ietekme uz dalībvalstu tiesību aktiem. Tajā pašā laikā jauni tiesību akti Beļģijā un Apvienotajā Karalistē liecina, ka pat fakultatīvas atteikšanās principa piemērošanas gadījumā ir vērojams uzskats par nepieciešamību izšķirt tīri vietēja rakstura lietas un pārrobežu lietas un pārrobežu kontekstā vairāk izmantot fakultatīvas izvēles principu.

2.3.2 Kolektīva strīdu izšķiršana ārpustiesas kārtībā

Ieteikumā dalībvalstis tiek mudinātas aicināt puses risināt strīdus ārpustiesas kārtībā pirms tiesvedības vai tās laikā un nodrošināt kolektīvu strīdu alternatīvu izšķiršanas procedūru pieejamību papildus kolektīvajai tiesiskajai aizsardzībai tiesā vai kā tās brīvprātīgi pieejamu elementu. Prasībai piemērojama noilguma termiņa skaitīšana būtu jāaptur uz laiku, kad tiek izmantota strīda alternatīva izšķiršanas procedūra. Kolektīvā izlīguma saistošais iznākums būtu jākontrolē tiesai.[42]

Kolektīvās strīdu alternatīvas izšķiršanas procedūrās būtu jāņem vērā prasības, kas noteiktas Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā 2008/52/EK (2008. gada 21. maijs) par konkrētiem

[42] Komisijas Ieteikuma 25.–28. punkts.

mediācijas aspektiem civillietās un komerclietās[43], taču tās arī būtu īpaši jāpielāgo kolektīvajām prasībām.[44]

Šādu shēmu ieviešana kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismos ir efektīvs veids, kā risināt masveida kaitējuma situācijas, un var pozitīvi ietekmēt procedūras ilgumu, pušu izdevumus un tiesu sistēmas.

No 19 dalībvalstīm, kurās ir atlīdzināšanas prasījumu shēmas, 11 dalībvalstis ir ieviesušas speciālus nosacījumus attiecībā uz kolektīvas strīdu alternatīvas risināšanas mehānismiem (Beļģija, Bulgārija, Dānija, Francija, Vācija, Itālija, Lietuva, Nīderlande, Polija, Portugāle, Apvienotā Karaliste). To vidū ir trīs dalībvalstis, kas pēc Ieteikuma izdošanas ir pieņēmušas jaunus tiesību aktus (Beļģija, Francija un Itālija), kā arī Apvienotā Karaliste, kas ieviesa īpašu nosacījumu par strīdu alternatīvu izšķiršanu konkurences mehānismā. Slovēnija savā tiesību akta priekšlikumā lielā mērā ievēro Ieteikumu. Pārējās astoņas dalībvalstis, kurās ir kolektīvās tiesiskās aizsardzības shēmas, šādās situācijās piemēro strīdu alternatīvas izšķiršanas vispārīgos noteikumus, piemēram, tā, kā tie ir ieviesti valstu tiesību aktos saskaņā ar Direktīvu 2008/52/EK.

Lai arī strīdu alternatīva izšķiršanas (SAI) shēmu pieejamība kā tāda saskaņā ar valstu tiesību aktiem ir vērtējama pozitīvi, nosacījumos attiecībā uz kolektīvajām prasībām varētu labāk ņemt vērā šādu kolektīvo prasību specifiku. Piemēram, Ieteikumā ir paredzēts, ka kolektīvas strīdu alternatīvas izšķiršanas izmantošanai būtu nepieciešama iesaistīto pušu nepārprotama piekrišana, savukārt individuālu prasību gadījumā tā varētu būt obligāta.[45] Turklāt svarīgs priekšnosacījums, lai nodrošinātu iesaistīto pušu tiesību aizsardzību, ir vēlāka izlīgumu kontrole, ko veic tiesas.

Aicinājumā sniegt liecība tika konstatēta būtiska tendence attiecībā uz kolektīvu strīdu alternatīvu izšķiršanu, proti, vienprātīga lietu slēgšana tiešu izlīguma sarunu ceļā, neiesaistot trešo personu.[46]

Tādējādi var secināt, ka, lai arī visas dalībvalsts, kas nesen ir mainījušas, ieviesušas vai plāno ieviest jaunus tiesību aktus, ir lielā mērā ievērojušas Ieteikumu, piekļuve kolektīvas strīdu alternatīvas izšķiršanas shēmām, kas pielāgotas kolektīvas tiesiskās aizsardzības konkrētajam kontekstam, nav nodrošināta pietiekami daudzās dalībvalstīs.

[43] OV L 136, 24.5.2008., 3. lpp.

[44] Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2013/11/ES (2013. gada 21. maijs) par patērētāju strīdu alternatīvu izšķiršanu un ar ko groza Regulu (EK) Nr. 2006/2004 un Direktīvu 2009/22/EK 27. apsvērumā ir izskaidrots, ka direktīva neregulē kolektīvu SAI patērētāju lietās un ka tā neskar dalībvalstis, kas atstāj spēkā vai ievieš šādas SAI procedūras.

[45] Ieteikuma 26. punkts salīdzinājumā ar Direktīvas 2013/11/ES 1. pantu, kurā teikts, ka direktīva neskar valsts tiesību aktus, kuri paredz, ka līdzdalība SAI procedūrās ir obligāta, ar noteikumu, ka šādi tiesību akti pusēm neliedz īstenot savas tiesības uz piekļuvi tiesu sistēmai.

[46] Piemēram, vairākās atbildēs ir minēta Nīderlandes pieredze saistībā ar tiesību aktiem par kolektīvajiem izlīgumiem, kurus izskata tiesa (*WCAM*), ja tiešas izlīguma saunas un tiesvedība notiek paralēli. Vienā atbildē ir norādīts, ka Francijā kopš tiesību aktu ieviešanas 2014. gada oktobrī no desmit iesniegtām patērētāju kolektīvās tiesiskās aizsardzības lietām izlīgums ir panākts divās (ko pēc tam apstiprinājusi tiesa). Līdzīga pieredze ir minēta Zviedrijā, Somijā un Beļģijā, kur tiesa nesen apstiprināja vienošanos, kas panākta patērētāju lietā saistībā ar pasažieru tiesībām.

2.3.3 Juristu atlīdzība

Saskaņā ar Ieteikumu būtu jānodrošina, ka juristu atlīdzība un tās aprēķina metode nerada stimulu iesaistīties tiesvedībā, kas ir pretrunā ar jebkuras iesaistītās puses interesēm. Īpaši būtu jāaizliedz atlīdzības par sekmīgu lietas iznākumu, kas rada šādu stimulu. Ja tās izņēmuma kārtā ir pieļaujamas, tām būtu jāparedz atbilstīgs regulējums kolektīvās tiesiskās aizsardzības lietās, ņemot vērā prasītājas puses dalībnieku tiesības uz atlīdzību pilnā apmērā.[47]

Vispārēji runājot, juristu atlīdzība dalībvalstīs netiek regulēta atkarībā no lietu veidiem, piemēram, konkrēti kolektīvās tiesiskās aizsardzības prasībām.

Deviņas dalībvalstis (Bulgārija, Kipra, Čehija, Vācija, Grieķija, Polija, Slovēnija, Spānija, Apvienotā Karaliste) atļauj noteikta veida atlīdzību juristam par sekmīgu lietas iznākumu, kas svārstās no 15 % saskaņā ar Slovēnijas tiesību akta projektu līdz 50 % no atlīdzības apmēra Apvienotajā Karalistē. Visās dalībvalstīs, izņemot Apvienoto Karalisti, ir īpaši noteikumi par šādas atlīdzības īstenošanu kolektīvās tiesiskās aizsardzības prasībās. Vērā ņemams šā noteikuma izņēmums ir konstatēts Apvienotās Karalistes konkurences shēmā, kur vienošanās par atlīdzību sekmīga lietas iznākuma rezultātā nav pieejama konkurences tiesvedībā ar fakultatīvu atteikšanos. Turklāt tiesību akta priekšlikumā Slovēnijā ir īpaši norādīts, ka kolektīvās tiesiskās aizsardzības lietās ir pieejama atlīdzība par sekmīgu lietas iznākumu.

Jāatzīmē, ka ne visus atlīdzības par sekmīgu lietas iznākumu veidus var uzskatīt par tādiem, kas veicina tiesvedību, kas ir pretrunā ar iesaistīto pušu interesēm. Piemēram, Vācijā atlīdzība par sekmīgu lietas iznākumu ir atļauta tikai ārkārtas apstākļos, kad iespējamajam cietušajam trūkst finanšu līdzekļu un attiecīgā persona var panākt prasījuma izpildi tikai ar vienošanos par atlīdzību sekmīga lietas iznākuma rezultātā. Tajā pašā laikā atlīdzība par sekmīgu lietas iznākumu līdz 50 % apmērā no atlīdzības apmēra, kā tas ir Apvienotajā Karalistē, vai līdz 33 % apmērā Spānijā rada lielāku stimulu nevajadzīgai tiesvedībai.

Citās dalībvalstīs ir atļauta ar sniegumu saistīta atlīdzība, kas izpaužas kā atlīdzība par sekmīgu rezultātu vai, gluži pretēji, kā atlīdzības samazinājums, ja netiek sasniegti noteikti mērķi (Austrija, Beļģija, Francija, Itālija, Lietuva, Luksemburga, Polija, Zviedrija). Galvenā atšķirība starp šiem diviem atlīdzības veidiem ir tāda, ka ar sniegumu saistītas atlīdzības gadījumā jurists saņem atlīdzību pat tad, ja lieta tiek zaudēta, bet saņem lielāku atlīdzību jeb tā saukto atlīdzību par sekmīgu rezultātu, ja lieta tiek uzvarēta, savukārt atlīdzība par sekmīgu lietas iznākumu nozīmē, ka jurists nesaņem atlīdzību vispār, ja vien lieta nav uzvarēta. Lai gan ar sniegumu saistīta atlīdzība kā tāda nav stimuls nevajadzīgai tiesvedībai un Ieteikumā netiek aicināts to aizliegt, noteiktos apstākļos tā var radīt līdzīgu efektu. Tā var veicināt nevajadzīgus nereālu naudas summu prasījumus, jo īpaši tad, ja to aprēķina kā procentuālo daļu no atlīdzības. No otras puses, fiksēta ar sniegumu saistītas atlīdzības likme varētu radīt mazāku stimulu agresīvai tiesvedības praksei.

Aicinājumā sniegt liecības divi respondenti no Nīderlandes un Somijas atzina juristu atlīdzību par problemātisku — ne vienmēr pamatojoties uz atlīdzību par sekmīgu lietas iznākumu, taču kā faktoru, kas rada lielas kolektīvās tiesiskās aizsardzības procedūras izmaksas, jo īpaši

[47] Komisijas Ieteikuma 29. un 30. punkts.

apvienojumā ar principu "zaudētājs maksā". Turklāt kāds respondents no Apvienotās Karalistes iesniedza piemēru lietai, kurā valsts tiesa lēma, ka kolektīvais prasījums, ko izvirzīja juridiskais birojs, kas strādāja ar atlīdzību par sekmīgu lietas iznākumu, bija procesa ļaunprātīga izmantošana. Tas pats respondents izcēla iespējamos lielos ienākumus juristiem vai trešām personām, kas sniedz finansējumu, kā problēmu jo īpaši fakultatīvas atteikšanās sistēmās, kur ir grūti atlīdzināt kaitējumu pārkāpuma skartajām personām, jo noteiktā klasē ietilpstošu personu apzināšana ietver lielas izmaksas.

Var secināt, ka Ieteikumam ir bijusi ļoti minimāla ietekme uz juristu atlīdzības sistēmu dalībvalstīs. Taču dalībvalstis, kuras pēc Ieteikuma izdošanas ir pieņēmušas jaunus tiesību aktus, nav ieviesušas atlīdzību par sekmīgu lietas iznākumu, izņemot Slovēniju, kuras tiesību akta priekšlikumā ir paredzēta šāda atlīdzība kolektīvās tiesiskās aizsardzības lietās. Šķiet, ka juristu atlīdzības sistēma ir iekļauta dalībvalstu procesuālo tiesību tradīcijās, un nav pierādījumu tam, ka šajās sistēmās ir veiktas kādas izmaiņas, lai risinātu konkrētās bažas saistībā ar kolektīvās tiesiskās aizsardzības prasībām.

2.3.4 Sodoša rakstura atlīdzība

Ieteikumā ir aicināts aizliegt sodoša rakstura atlīdzību, kā arī citas atlīdzības, kas pārsniedz atlīdzību, kas tiktu piešķirta individuālā tiesvedībā.[48]

Pārmērīgi lielas atlīdzības jēdziens sodoša rakstura atlīdzības formā lielākajā daļā dalībvalstu tiesību sistēmās ir svešs. Aicinājumā sniegt liecības netika atklāts neviens gadījums, kurā sodoša rakstura atlīdzība tika pieprasīta vai piešķirta kolektīvās tiesiskās aizsardzības prasības ietvaros. Tas nozīmē, ka kolektīvās tiesiskās aizsardzības prasībām nav jāpiemēro īpaši noteikumi.

Tikai trīs dalībvalstis atzīst, ka tajās ir zināma veida sodoša rakstura atlīdzība, lai gan ļoti ierobežota rakstura. Proti, Grieķija izmanto zināma veida atlīdzību, kas ir līdzīga sodoša rakstura atlīdzībai un izpaužas materiālas atlīdzības formā par morālu kaitējumu patērētāju pārstāvības prasījumos. Īrijā sodoša rakstura atlīdzības tiek pieprasītas reti,[49] un parasti tās piemēro, pamatojoties uz sabiedrisko kārtību. Visbeidzot, Apvienotajā Karalistē (Anglijā un Velsā) sodoša rakstura atlīdzība ir pieejama ļoti retos gadījumos, kad atbildētājs ir zinājis, ka rīkojies nelikumīgi, un turpinājis to darīt cerībā, ka gūtais labums pārsniegs atlīdzību, kas būtu jānodrošina viņa rīcības rezultātā cietušajiem. Taču sodoša rakstura atlīdzība nav pieejama konkurences mehānismā, kas ieviests ar 2014. gada Direktīvu par zaudējumu atlīdzināšanu konkurences tiesību jomā[50] pēc Ieteikuma pieņemšanas.

[48] Komisijas Ieteikuma 31. punkts.

[49] Atlīdzināšanas kolektīvās tiesiskās aizsardzības sistēmas trūkuma dēļ sodoša rakstura atlīdzība šajā jomā nav aktuāla.

[50] Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 26. novembra Direktīva 2014/104/ES par atsevišķiem noteikumiem, kuri valstu tiesībās reglamentē zaudējumu atlīdzināšanas prasības par dalībvalstu un Eiropas Savienības konkurences tiesību pārkāpumiem (OV L 349, 5.12.2014., 1. lpp.).

Var secināt, ka lielākā daļa dalībvalstu nepiemēro sodoša rakstura atlīdzību masveida kaitējuma situācijās, jo tiek izmantota vispārēja pieeja, pamatojoties uz ilgstoši piekoptu principu dalībvalstu civiltiesību sistēmās.

2.3.5 Secīgas prasības

Ieteikumā dalībvalstis ir mudinātas iekļaut savos tiesību aktos noteikumu par to, ka privāta procedūra būtu jāsāk tikai tad, kad ir pabeigta izskatīšanā esoša valsts iestādes procedūra. Ja šāda procedūra tiek sākta pēc privātas procedūras, tiesa var apturēt privātas prasības izskatīšanu līdz brīdim, kad valsts iestāde pieņem galīgo lēmumu. Ja noilguma termiņš beidzas, pirms valsts iestāde izdod galīgo lēmumu, tam nevajadzētu atturēt puses no atlīdzības pieprasīšanas privātas prasības ietvaros.[51]

Procesuālās ekonomijas un tiesiskās drošības nolūkā atlīdzināšanas prasības var padarīt efektīvākas, ja tās tiek sāktas pēc valsts iestādes procedūras pabeigšanas — neatkarīgi no tā, vai tā ir tiesa vai administratīva struktūra, piemēram, konkurences iestāde. Tomēr šāda lēmuma gaidīšanas rezultātā iespējamajiem prasītājiem nevajadzētu liegt tiesības vērsties tiesā, piemēram, noilguma termiņa izbeigšanās dēļ.

Šajā ziņā saistoši noteikumi Savienības tiesībās ir tikai konkurences jomā. Saskaņā ar Direktīvu par zaudējumu atlīdzināšanu konkurences tiesību jomā pārkāpuma konstatējums valsts konkurences iestādes vai pārsūdzības tiesas galīgajā lēmumā būtu uzskatāms par neapgāžami pierādītu valstī celtā secīgā atlīdzināšanas prasībā un par vismaz pirmšķietamu pierādījumu secīgā prasībā citā dalībvalstī. Direktīvā ir paredzēta arī noilguma termiņa apturēšana. Tas attiecas uz kolektīvām prasībām, ja tādas ir, taču dalībvalstīm nav jāievieš kolektīvas prasības savās tiesību sistēmās.

Attiecībā uz patērētāju tiesībām Aizliegumu direktīva neregulē secīgu prasību jautājumu. Lielākajā daļā dalībvalstu aizlieguma rīkojumam ir tikai *inter partes* efekts (starp pusēm). Saskaņā ar atbilstības pārbaudes pētījumu tas rada problēmas saistībā ar procedūras iedarbīgumu, jo individuāliem patērētājiem, kuri ceļ atlīdzināšanas prasības, pamatojoties uz pārkāpumu, kura dēļ ir noteikts aizliegums, ir jāpierāda pārkāpums no jauna. Tas savukārt palielina tiesvedības risku, kā arī izdevumus šādiem patērētājiem un tiesu sistēmai kopumā. Tādēļ pētījumā ir norādīts, ka vajadzētu būt iespējai izmantot aizlieguma rīkojumus gan individuāla, gan (ja pieejamas) kolektīva rakstura secīgās atlīdzības prasībās un ka noilguma termiņi secīgu kaitējuma atlīdzināšanas prasību gadījumā būtu jāaptur, līdz tiek pieņemts galīgais lēmums par aizliegumu.

Dānijā, Beļģijā un Itālijā izmantot aizlieguma lēmumu ir iespējams secīgās kolektīvās prasībās patērētāju tiesību lietās. Bulgārijā var celt kolektīvas horizontālās prasības. Nīderlandē secīgas prasības ir drīzāk iespējamas nevis no tiesiskā viedokļa, bet gan no praktiskā.

[51] Komisijas Ieteikuma 33. un 34. punkts.

Aicinājumā sniegt liecības ir secināts, ka secīgas prasības lielākoties tiek izmantotas konkurences tiesību lietās, kurās atlīdzināšanas prasības tiek celtas pēc valsts iestādes lēmuma par konkurences tiesību pārkāpumu. Par šādām lietām ir ziņots Nīderlandē, Somijā un Apvienotajā Karalistē. Viena interesanta patērētāju lieta finanšu pakalpojumu jomā ir reģistrēta Somijā, kur pēc administratīvā un tiesas lēmuma par pārkāpumu tika uzsāktas veiksmīgas tiešas pārrunas starp patērētāju apvienību un atbildētāju.

Tādēļ var secināt, ka šajā ziņā Ieteikums dalībvalstu tiesību aktos ir īstenots tikai ierobežotā apmērā. Lai arī secīgas kolektīvās prasības ir pieejamas vairākās dalībvalstīs, nav pierādījumu[52] tam, ka ir ievēroti Ieteikuma principi attiecībā uz valsts iestādes lēmuma uzskatīšanu par prioritāru un noilguma termiņiem. Tādēļ šādas secīgas prasības var ietekmēt prasītāju tiesības vērsties tiesā, jo nav ieviesti konkrēti noteikumi par noilguma termiņu, kas ir pretrunā ar Ieteikumu.

2.3.6 Kolektīvo prasību reģistrs

Ieteikumā tiek aicināts izveidot kolektīvās tiesiskās aizsardzības prasību valsts reģistrus, izplatot informāciju arī par pieejamajām metodēm atlīdzības saņemšanai, ieskaitot ārpustiesas metodes. Būtu jānodrošina arī reģistros apkopotās informācijas konsekvence un reģistru sadarbspēja.[53]

Šis princips tika ieviests Ieteikumā galvenokārt tāpēc, ka fakultatīvas atteikšanās principu var īstenot tikai tad, ja ir pieejama informācija par izskatīšanā esošu lietu, tādēļ puses var izlemt, vai piedalīties tiesvedībā vai nē. Īpaši tas ir vajadzīgs pārrobežu situācijās, kad valstī izmantotās informācijas izplatīšanas metodes ne vienmēr ir vērstas uz ārvalstniekiem.

Šis princips lielā mērā netiek ievērots dalībvalstu kolektīvās tiesiskās aizsardzības shēmās. Tikai Apvienotajā Karalistē ir grupu tiesvedības rīkojumu valsts reģistrs un viens konkurences prasību reģistrs. Slovēnija plāno ieviest šādu reģistru jaunajos tiesību aktos par kolektīvo tiesisko aizsardzību. Tādējādi var secināt, ka šajā ziņā Ieteikumam nav bijusi praktiski nekāda ietekme uz dalībvalstu tiesību aktiem.

3 SECINĀJUMI UN TURPMĀKĀ RĪCĪBA

Kā minēts Ieteikumā, atbilstīgi veidoti un līdzsvaroti kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismi veicina Savienības tiesību aktos paredzēto tiesību iedarbīgu aizsardzību un īstenošanu, jo "tradicionālie" līdzekļi ne visās situācijās ir pietiekami efektīvi.

Ja nepastāv skaidra, taisnīga, pārredzama un pieejama kolektīvās tiesiskās aizsardzības sistēma, ir ļoti iespējams, ka tiks izmantoti citi atlīdzības pieprasīšanas veidi, ko var apdraudēt potenciāli ļaunprātīga izmantošana, kas negatīvi ietekmē abas strīdā iesaistītās puses.

[52] Ārpus Direktīvas 2014/104/ES darbības jomas tādā mērā, kādā dalībvalstis atļauj secīgas kolektīvās prasības konkurences tiesību jomā.
[53] Komisijas Ieteikuma 35.–37. punkts.

Bieži vien cietušās personas, kuras nevar apvienot spēkus, lai kopīgi celtu prasību, atsakās no saviem pamatotiem prasījumiem individuālo procedūru pārmērīgā sloga dēļ.

Ar Ieteikumu tika izveidots standarts (etalons), kas aptver kolektīvās tiesiskās aizsardzības Eiropas mēroga modeļa principus. Tas notika laikā, kad daudzi tā elementi bija iekļauti daudzu dalībvalstu tiesību sistēmās, savukārt mazākam skaitam dalībvalstu kolektīvās tiesiskās aizsardzības jēdziens vispār nebija zināms. Tādēļ Ieteikuma ietekme ir jāaplūko un jāizvērtē no diviem aspektiem: pirmkārt, kā atsauces punkts diskusijās par tiesu iestāžu pieejamības veicināšanu un ļaunprātīgas tiesvedības novēršanu un, otrkārt, kā konkrēts stimuls dalībvalstīm pieņemt tiesību aktus, kas atbilst šiem principiem.

Attiecībā uz pirmo aspektu Ieteikums ir devis vērtīgu ieguldījumu iedvesmojošām diskusijām visā ES. Tas ir arī pamats turpmākām pārdomām par to, kā atsevišķus principus, piemēram, prasītāja statusu vai tiesvedības finansēšanu, varētu labāk īstenot, lai nodrošinātu vispārēju līdzsvaru starp tiesu iestāžu pieejamību un ļaunprātīgas izmantošanas novēršanu.

Attiecībā uz principu iekļaušanu tiesību aktos dalībvalstu likumdošanas attīstības analīze un sniegtās liecības liecina, ka rīcība pēc Ieteikuma ir bijusi diezgan ierobežota. Kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismu pieejamība un drošības līdzekļu ieviešana šādu mehānismu potenciāli ļaunprātīgas izmantošanas novēršanai ES dalībvalstīs joprojām pastāv/notiek ļoti atšķirīgā apmērā. Ieteikuma ietekme ir jūtama divās dalībvalstīs, kurās pēc tā publicēšanas ir pieņemti jauni tiesību akti (Beļģijā un Lietuvā), kā arī Slovēnijā, kurā ir izstrādāts jauna tiesību akta projekts, kā arī – mazākā mērā – dalībvalstīs, kurās pēc 2013. gada tika pieņemti tiesību aktu grozījumi (Francijā un Apvienotajā Karalistē).

Ierobežotā rīcība pēc Ieteikuma publicēšanas nozīmē, ka joprojām ne tuvu netiek pilnīgi izmantots Ieteikuma principu potenciāls, lai veicinātu tiesu iestāžu pieejamību vienotā tirgus darbības vajadzībām. Deviņās dalībvalstīs joprojām nav iespējams kolektīvi pieprasīt atlīdzību masveida kaitējuma situācijās (Ieteikuma izpratnē). Turklāt dažās dalībvalstīs, kurās formāli šāda iespēja ir, cietušās personas praksē to neizmanto, jo valstu tiesību aktos ir noteikti stingri nosacījumi, procedūra ir ilga vai valda uzskats, ka izmaksas ir pārmērīgi lielas attiecībā pret paredzamajiem ieguvumiem no šādas tiesvedības. Aicinājumā sniegt liecības tika arī konstatēts, ka dažos gadījumos no kolektīvas prasības tiesā var izvairīties, jo ir pieejami veiksmīgi strīdu alternatīvas izšķiršanas mehānismi, ko reizēm izmanto pēc administratīvas prasības. Tas parāda, cik svarīgi ir iedarbīgi strīdu alternatīvas izšķiršanas mehānismi, kas atbilst Ieteikuma ierosinājumiem.

Lai arī Ieteikumam ir horizontāls raksturs, ņemot vērā dažādās jomas, kurās var rasties masveida kaitējums, konkrētas lietas, par kurām tika ziņots, tostarp automobiļu izmešu lieta, skaidri liecina, ka ES tiesību jomas, kas attiecas uz patērētāju kopīgajām interesēm, ir tās, kurās visbiežāk pieejama kolektīvā tiesiskā aizsardzība, kurās visbiežāk tiek celtas prasības un kurās kolektīvās tiesiskās aizsardzības līdzekļu trūkumam ir vislielākā praktiskā nozīme. Šajās pašās jomās pastāv saistoši ES noteikumi par kolektīvās tiesiskās aizsardzības aizliedzošo aspektu, kas apliecinājuši savu vērtību. Aizliegumu direktīva reglamentē pārstāvības prasības, kuras ceļ tiesīgas iestādes galvenokārt bezpeļņas organizāciju vai valsts iestāžu formā, attiecībā uz kurām bažas par ļaunprātīgu tiesvedību, kuras pamatā būtu trešās personas – finansējuma sniedzēja – komerciālas intereses, ir nepamatotas.

Šo situāciju apliecina aicinājuma sniegt liecības rezultāti. Lai arī patērētāju tiesību aizsardzības organizācijām ir labi argumenti par labu ES mēroga iesaistei šajā jomā, komersantu organizācijas galvenokārt pauž bažas attiecībā uz ES rīcību patērētāju jomā un atsaucas uz samērīguma vai subsidiaritātes apsvērumiem, mudinot Komisiju galveno uzmanību pievērst publiskā sektora nodrošinātai tiesību aizsardzībai vai tiesību aizsardzībai, izmantojot SAI vai strīdu izšķiršanu tiešsaistē, vai maza apmēra prasību procedūru.

Ņemot to vērā, Komisija plāno:

- turpināt veicināt 2013. gada Ieteikumā izklāstītos principus visās jomās gan attiecībā uz kolektīvās tiesiskās aizsardzības prasību pieejamību valstu tiesību aktos, tādējādi palielinot tiesu iestāžu pieejamību, gan nodrošinot nepieciešamos drošības pasākumus ļaunprātīgas tiesvedības novēršanai;
- turpināt analizēt atsevišķus Ieteikuma aspektus, kas ir svarīgi, lai novērstu ļaunprātīgu izmantošanu un gādātu par drošu kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismu izmantošanu, piemēram, saistībā ar kolektīvu prasību finansēšanu, lai labāk izprastu mehānismu veidošanu un praktisko īstenošanu;
- turpināt šo 2013. gada Ieteikuma novērtējumu gaidāmās iniciatīvas "Uz patērētājiem orientēts jaunais kurss" ietvaros, kā norādīts Komisijas 2018. gada darba programmā[54], galveno uzmanību pievēršot Aizliegumu direktīvas tiesību aizsardzības un tiesību īstenošanas aspektu stiprināšanai attiecīgajās jomās.

[54] COM(2017)650 *final.*